

A töredezettség ára – Miért nem áll készen a globális gazdaság az eljövendő sokkhatásokra?

Füredi Anita

DOI: 10.14267/VILPOL2024.02.11

Kristalina Georgieva: The Price of Fragmentation – Why the Global Economy Isn't Ready for the Shocks Ahead) Eredetileg megjelent: Foreign Affairs 2023, 102(5): 131-142

A Nemzetközi Valutaalap igazgatója hosszú tanulmányt jelentetett meg a Foreign Affairs folyóiratban, ami alapján összefoglalásunk készült.

Kulcsszavak: globalizáció, sokkhatás, IMF

Olyan időt élünk, melyet a turbulencia jellemez, és bár a világ egyre gazdagabbá válik, mégis egyre inkább jellemző rá a töredezettség. A háborúk világosan jelzik, hogy a békét nem vehetjük garantáltnak. A COVID19 és a klímaválság rámutat arra, hogy mennyire ki vagyunk szolgáltatva a természet erejének. A mesterséges intelligencia növekedési lehetőséget tartogat, de emellett kockázatokkal is jár az elterjedése és alkalmazása. A nemzetek közötti együttműködés kulcsfontosságú az egyre bizonytalanabb és sokk-érzékenyebb világban. Mégis, a nemzetközi együttműködés egyre visszafogottabb tendenciát mutat. Helyette a világot a fragmentáció térnyerése jellemzi: ez egy folyamat, amely növekvő kereskedelmi és befektetési akadályokkal kezdődik, és végül extrém formájában az országok rivális gazdasági blokkokra szakadásával ér véget – ez az eredmény veszélyezteti a globális gazdasági integráció által elért változások eredményeit.

Több erőteljes tényező is erősíti a fragmentációt. A mélyülő geopolitikai feszültségek következtében a nemzeti biztonsági szempontok előtérbe kerülnek a politikai és gazdasági döntéshozók számára, és ez arra hajlamosítja őket, hogy óvatosak legyenek a technológia megosztása vagy a beszállítási láncok integrálása terén. A megvalósult globális gazdasági integráció a pozitív hatásai mellett a növekvő egyenlőtlenséghez is hozzájárult. Ez társadalmi feszültségekhez és a protekcionizmus előtérbe kerüléséhez vezetett. A fragmentáció nehezíti napjaink kihívásainak, a háborúknak, a klímaválságnak és a járványoknak a leküzdését. A döntéshozók világszerte olyan intézkedéseket hoznak, amelyek további megosztottsághoz vezetnek. A fragmentáció költsége a kereskedelem csökkenése és az akadályok növekedése, a globális növekedés lassulása. A Nemzetközi Valutaalap (IMF) előrejelzései szerint a globális GDP éves növekedése 2028-ban mindössze három százalék lesz – az utóbbi három évtizedben ez az IMF legrosszabb öt évre előre vetítő predikciója. Ez kifejezetten problémát jelent majd a fejlődő

országok növekvő népessége körében. Ahogy a globális növekedés lelassul, a lehetőségek beszűkülnek és a feszültség nő, emiatt a világ – amelyet már most is geopolitikai rivalizálások jellemeznek – tovább szakadhat versengő gazdasági blokkokra.

A döntéshozók felismerték a protekcionizmus költségeit. A világ két legnagyobb gazdasága, az Egyesült Államok és Kína közötti magas szintű párbeszédre arra irányulnak, hogy csökkentés a további széttagozódás kockázatát. De általánosságban elmondható, hogy a fragmentáció visszafordítására tett erőfeszítéseknél aggasztóan lassúak. A gazdaságoknak sokkal ellenállóbbá kellene válniuk – nemcsak egyénileg, hanem kollektíven is. Még a gazdag és befolyásos országok számára is nehezen irányítható lesz a fragmentált világ, ezért az együttműködés nemcsak szolidaritási kérdés, hanem önérdék is számukra.

A 20. század első felében a világháborúk rámutattak arra, hogy nemzetközi együttműködésre van szükség a béke és a fejlődés eléréséhez. Multilaterális együttműködési keretrendszer jött létre, mely magába foglalja például az Egyesült Nemzetek Szervezetét (ENSZ), a Nemzetközi Valutaalapot (IMF), a Világbankot és a Kereskedelmi Világszervezetet (WTO). Minden szervezet egyedi funkcióval látta el annak érdekében, hogy azok foglalkozzanak a kollektív cselekvést igénylő korszakos problémákkal és kihívásokkal. A kereskedelem és az integráció a szorosabb nemzetközi együttműködés következtében fellendült, átalakította a világot, egyre erőteljesebbé vált a globalizációnak nevezett jelenség. Míg a világ országainak száma 1944-ben 99 volt, ma közel 200 ország van bolygónkon. Ugyanebben az időszakban a Föld népessége több mint háromszorosára nőtt, körülbelül 2,3 milliárról mintegy 8,0 milliárdra, és a globális GDP több mint tízszeresére nőtt. Mindeközben a kereskedelem bővülése az egyre inkább integrált globális gazdaságban jelentős előnyöket hozott a növekedés és a szegénység csökkentése szempontjából.

Azonban az elért előnyök most kockázatnak vannak kitéve. Már a 2008-as globális pénzügyi válságot követően elkezdődött a „lassú globalizáció” időszaka, amikor a növekedés egyenletlenné vált és felerősödött a protekcionizmus. Az életszínvonalbeli konvergencia az országokon belül és az országok között is megtorpant. A járvány óta az alacsony jövedelmű országokban az egy főre jutó GDP több mint a felére esett vissza, vagyis a COVID19-et megelőző 15 évben átlagosan évi 3,1 százalékos értékről 2020 óta 1,4 százalékra csökkent. Ezzel szemben a magasabb jövedelmű országokban az egy főre jutó GDP csökkenése kevésbé volt drasztikus, a járvány előtti 15 évet jellemző évi átlagos 1,2 százalékos értékről 2020-ra 1%-os értékre esett vissza. Az egyre növekvő egyenlőtlenség politikai instabilitáshoz vezet és aláássa a jövőbeli növekedés kilátásait, különösen a gyengébben teljesítő gazdaságok számára.

Egy töredezetebb világban az országok hajlamosak lehetnek szűken értelmezni érdekeiket, és ezáltal egyre inkább kivonhatják magukat a határokon átívelő együttműködések közül. Azonban sok országnak nincs meg a technológiai és pénzügyi erőforrása ahhoz, hogy egyedül sikeresen megbirkózzon a gazdasági sokkokkal, és ennek elmulasztása nemcsak saját polgáraik jólétére, hanem a más országokban élő emberekére is káros hatással lehet. Egy bizonytalanabb világban, gyengébb növekedési kilátásokkal a fragmentáció kockázata csak növekszik, potenciálisan létrehozva egy lefelé tartó spirált. Az ezen folyamatra utaló jelek már most tapasztalhatók. A protekcionizmus erősödését alátámasztja, hogy míg 2019-ben az országok kevesebb, mint 1000 darab

kereskedelmet érintő protekcionista korlátozást vezettek be, addig 2022-ben ez a szám majdnem 3000 darabra emelkedett. A fragmentáció súlyos zavarokat okozhat a nyersanyagpiacokon is, élelmiszer- és energia-bizonytalanságot teremthet. Az ukrán búzaexport orosz blokádja kulcsszerepet játszott abban, hogy 2022 tavaszán a globális búzaárak hirtelen 37 százalékkal emelkedtek. A tőkeáramlás fragmentációja, amely során a befektetők és országok a befektetéseket és pénzügyi tranzakciókat szűkített földrajzi fókusszal hajtják végre, egy újabb csapást jelentene a globális növekedés számára. A fragmentáció összes aspektusából származó kombinált veszteségeket nehéz kvantitatívan meghatározni, de egyértelmű, hogy ezen aspektusok aggregáltan alacsonyabb termelékenységi és életszínvonal növekedési kilátásokhoz vezetnek, ezért a globális gazdasági ellenállóképesség és jólét a gazdasági integráció fennmaradásától függ.

Egy olyan világban, ahol gyakoribbak és súlyosabbak a sokkok, az országoknak módokat kell találniuk a gazdaságukra és lakosságukra gyakorolt káros hatások enyhítésére, gazdasági tartalékokat kell építeniük a sokkokra való felkészülés érdekében. Ilyen tartalék lehet például a központi bank külföldi valuta-tartaléka. Azonban ezek a tartalékok viszonylag kevés számú gazdaságban koncentrálódnak. Az egyenetlen tartalék eloszlás következtében sok ország továbbra is rendkívül érzékeny marad a sokkokra. Éppen ezért, egyetlen országnak sem szabad kizárólag a saját tartalékaira támaszkodnia. Ezt segítő, a globális pénzügyi biztonsági háló középpontjában működik az IMF, amely aggregálja tagjainak erőforrásait és nemzetközi hitelezőként működik. Ennek köszönhetően jelen van egy olyan globális biztonsági háló, amely összegyűjti a nemzetközi erőforrásokat, hogy likviditást biztosítson az egyes országoknak, amikor azokat katasztrófa sújtja. A COVID-19 válság jó példa erre. Az IMF által összegyűjtött erőforrások segítségével a tagországok rendkívüli gyorsan és jelentős mértékben kaptak likviditási injekciókat, így segítséget kaptak az olyan alapvető import termékek finanszírozásához, mint például a gyógyszerek, az élelmiszer és az energia.

A járvány óta az IMF több mint 300 milliárd dollár új finanszírozást hagyott jóvá 96 ország számára. Bár az említett pénzügyi biztonsági háló segített kezelni a COVID19 járvány okozta következményeket és Oroszország inváziójának hatásait, biztos, hogy újra próbára lesz téve a következő nagy sokk során. A sokkok hatására pedig az országok magasabb költségvetési hiánnyal és növekvő adósságszintekkel fognak szembesülni. A probléma különösen a feltörekvő, gazdaságilag nehezebb helyzetben lévő országokat fogja súlytani. Ezt alátámasztandó, 2022 végére a feltörekvő országok átlagos adósságszintje elérte a GDP 58%-át, míg tíz évvel korábban ugyanezen mutató 42%-os értéket mutatott. Súlyos adósságválságok ahhoz vehetnek, hogy a szegény országok az elmúlt évtizedekben elért eredményeiket hamar elveszíthetik. A potenciális adósságválságok megoldását nehezítheti, hogy az utóbbi évtizedekben a hitelezői környezet jelentősen megváltozott, új hivatalos hitelezők, mint Kína, India és Szaúd-Arábia léptek a színtérre és a magánszemélyek hitelezői is jelentősen diverzebbek lettek.

Potenciális adósságválság esetén a hitelezők gyors és összehangolt fellépése csak a kölcsönös bizalom meglétének segítségével tud működni, de a hitelezők számának és típusának növekedése megnehezíti ezt. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy néhány kulcsfontosságú hitelező geopolitikai okok miatt megosztott. Ebből kifolyólag a transzparencia növelésének érdekében

a hitelezőknek és a nemzetközi pénzintézeteknek további erőfeszítésekre van szüksége. Ezen intézmények feladata továbbá, hogy olyan biztonsági mechanizmusokat alakítsanak ki, melyek a nagyobb gazdasági sokkok által generált adósságválságok következményeivel szemben védik az országokat. Példának okáért megoldás lehet, ha az adóssági szerződésekhez olyan záradékokat kerülnek hozzáadásra, amelyek automatikusan elhalasztanak az adósság visszafizetési kötelezettségét, ha az adott ország természeti katasztrófát szenved el.

Az IMF központi szerepet játszik a globális gazdaságban, rendszeresen ellenőrzi a gazdaságok állapotát, ezáltal a makrogazdasági és pénzügyi stabilitás őreként jellemezhető. Egy olyan világban, ahol egyre nagyobb a megosztottság, a tőke egyetemes felügyelete kulcsfontosságú eszközként értelmezhető. Éppen emiatt a szerző véleménye szerint a szervezet pénzügyi modelljét napjaink igényeihez kellene igazítani. Az IMF kvótái, vagyis az egyes tagok által fizetett pénzügyi hozzájárulások összegzik valamennyi tag erőforrását. Az adott ország kvóta volume-ne annak világgazdaságban elfoglalt relatív helyzetéhez igazodik. Az IMF rendszeresen felülvizsgálja a kvótaforrásokat annak érdekében, hogy biztosítsa, hogy azok elegendőek legyenek a tagországok számára a sokkok kezeléséhez. A kvóták növelése tartósabb forrásokat biztosítana a feltörekvő és fejlődő gazdaságok támogatására, és csökkentené a szervezet ideiglenes hitelekre való támaszkodását. Az IMF gazdagabb tagjainak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük annak érdekében, hogy feltöltsék a Szegénységcsökkentő és Növekedést Támogató Alap (PRGT – Poverty Reduction and Growth Trust) pénzügyi forrásait. Ezt alátámasztandó, az IMF által kezelt PRGT Alap a járvány kezdetétől fogva több mint 30 milliárd dollár kamatmentes finanszírozást nyújtott 56 alacsony jövedelmű országnak, ami rekordmennyiségnek számít. Az Alap pénzügyi forrásainak feltöltése tehát kritikus fontosságú annak érdekében, hogy az IMF folytathassa a rekordigényű támogatási kereslet kielégítését.

Összességében az IMF-nek dolgoznia kell a szervezet belső fejlesztésén. Fontos, hogy a mai világ gazdasági valóságát tükrözzék a működési mechanizmusai, ne pedig a múlt századét. A döntéshozatal még jobban együttműködő megközelítést és inkluzív kormányzást igényel. A változás támogathatja az IMF politikáinak és pénzügyi eszközeinek nagyobb rugalmasságát és alkalmazkodóképességét, hogy az jobban szolgálja a tagjainak és a világgazdaságnak az igényeit.

A belső változások mellett a külkapcsolati tényezőkkel is érdemes foglalkoznia a szervezetnek, ugyanis az IMF nem lehet igazán hatékony a mai töredezett, érdekellentétekkel teli világban, hacsak nem mélyíti el kapcsolatait még jobban más nemzetközi szervezetekkel. A gyors globalizáció és integráció időszaka véget ért és a protekcionizmus egyre inkább előtérbe kerül. Az új, fragmentált globális világnak minden bizonnyal különböző sokkhatásokkal kell majd szembenéznie. A nemzetközi pénzügyi világnak fel kell készülnie az elkövetkező, várhatóan komoly kihívásokat és nehéz időket egyaránt magába foglaló időszakra.